

ποι, οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς (1). Κατὰ τὰς ἀρχὰς λοιπὸν ταύτας δύναται, ὅταν θέλῃ, νὰ κανονίσῃ τὰς πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους πράξεις αὐτοῦ. Τίς ἤθελε προφασισθῇ ὅτι ἐξ ἀγνοίας ἠδίκησεν, ἢ ἐσυκοφάντησεν, ἢ ἐπιώρκησεν, ἢ προῦδωκε, κτλ.

Πράξεις τινὲς γίνονται ἐξ ἀγνοίας· ἀλλὰ τοῦτο ἀπλῶς οὕτω λεγόμενον, δὲν εἶναι ἱκανὸν νὰ δικαιολογήσῃ τὸν πράξαντα· τότε μόνον ἀθωοῦται καὶ παρὰ ἀνθρώποις καὶ παρὰ Θεῷ, ὅταν ἡ ἀγνοία ᾖ τῷ ἄντι αἰτία τῆς πράξεως, ὅταν δὲν ᾖ δυνατὸν οὔτε διὰ τῆς ἐαυτοῦ προσοχῆς καὶ ἐπιμελείας, οὔτε δι' οὐδενὸς ἄλλου μέσου ν' ἀποφύγῃ τὴν ἀγνοίαν. Ἀλλ' ἐν αὐτὸς ᾖ αἴτιος τῆς ἀγνοίας, ἢ διὰ τὴν ἀπροσεξίαν αὐτοῦ ἢ διὰ τὴν ἀβουλίαν, τότε αὐτὸς εἶναι αἴτιος τῆς πράξεως, οὐχὶ ἡ ἀγνοία· ὅθεν καὶ ἔνοχος (2)· διὰ τοῦτο δικαίως τιμωροῦνται ὅσοι παρκανομοῦσιν ἀγνοοῦντές τι τῶν ἐν τοῖς νόμοις διοριζομένων, ἀ ὀφείλουσι νὰ ἐξεύρωσι, καὶ δὲν εἶναι δύσκολος ἡ γνώσις αὐτῶν. Ομοίως δὲ καὶ εἰς τὰ ἄλλα, ὅσα δι' ἀμέλειαν φαίνονται ὅτι ἀγνοοῦσι· διότι ἠδύναντο νὰ μὴ ἀγνοῶσιν αὐτὰ, ὅντες κύριοι τοῦ ἐπιμεληθῆναι (3). Ἀθωοῦται λοιπὸν παρὰ ἀνθρώποις ὁ ἐξ ἀγνοίας ἀνυπερβλήτου πράξας τι κακὸν, ὡς καὶ ἐξ ἀνάγκης ἢ ἐκ βίας· λέγω παρὰ ἀνθρώποις, διότι ἐὰν ὁ ἐξ ἀνάγκης ἀνυπερβλήτου πράξας τὸ κακὸν δὲν λυπηθῇ ἐπειτα, ἢ ἐὰν μάλιστα καὶ χαρῇ, ὁ τοιοῦτος εἶναι ἔνοχος ἐνώπιον τοῦ καρδιογνώστου Θεοῦ καὶ τῆς ἐαυτοῦ συνειδήσεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ.

Περὶ τῆς συνειδήσεως.

Συνείδησις λέγεται ἡ δύναμις τῆς ψυχῆς, δι' ἧς κρίνομεν τὴν ἠθικότητα τῶν πράξεων ἡμῶν, συναισθανόμενοι κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον, ἂν ᾖ καλὰ ἢ κακὰ, καὶ ἂν πρέπῃ νὰ πράξωμεν. Ἐπειδὴ δὲ αἱ κρίσεις τῶν ἀνθρώπων περὶ τῆς ἠθικότητος τῶν πράξεων διαφέρουσι καὶ κατὰ τὸ εἶδος καὶ κατὰ τοὺς βαθμοὺς ὡς πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἐντεῦθεν γίνονται καὶ διάφορα εἶδη συνειδήσεως. Θεωρητικὴ συνείδησις λέγεται, ὅταν κρίνομεν ἀπλῶς ὅτι ἡ πράξις εἶναι καλὴ ἢ κακὴ· πρακτικὴ δὲ,

(1) Ματθ. ζ'. 12.

(2) Ὅταν μὲν γὰρ ἡ ἀγνοία αἰτία ᾖ τοῦ πράξει τι, οὐχ ἐκὼν τοῦτο πράττει· ὅταν δὲ τῆς ἀγνοίας αὐτοῦ αἴτιος ᾖ, καὶ πράττῃ τε κατὰ τὴν ἀγνοίαν, ἢ· αὐτὸς αἰτίος ἔστιν, οὔτοι ἤδη ἀδικεῖ, καὶ δικαίως αἴτιος ὁ τοιοῦτος κληθῆσεται. ('Αριστοτέλ. Μεγ. ἠθ. Βιβλ. α'. Κεφ. λδ'.)

(3) Καὶ τοὺς ἀγνοοῦντας τι τῶν ἐν τοῖς νόμοις, ἀ δεῖ ἐπίστασθαι, καὶ μὴ χαλεπά ἐστι, κολάζουσιν. Ομοίως δὲ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις, ὅσα δι' ἀμέλειαν ἀγνοεῖν δοκοῦσιν, ὡς ἐπ' αὐταῖς· δὲ τὸ μὴ ἀγνοεῖν τοῦ γὰρ ἐπιμεληθῆναι κύριοι. (Αριστοτέλ. Πῆθ. Νικομάχ. Βιβλ. γ'. Κεφ. ε'.)